

Türkiye’de Yakın Zamanda Yaygınlaşması Muhtemel Görülen Yeni Aile Modellerinin Sosyolojik Olarak İncelenmesi

Sociological Examination Of New Family Models That Are Likely To Become Widespread In Turkey Recently

ÖZET

Dünyada yaşanan modernleşme, sanayileşme, kentleşme, göç, teknoloji ve küreselleşme gibi toplumsal olgular, toplumların özelliklerine şekillendirmektedir. Toplumsal yapının en önemli kurumu sayılan aile, tüm bu süreçlerden etkilenerek yalnızca aile kurumundaki değişimlerin değil toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin de anlaşılmasını sağlamaktadır. Ailenin korunmasının hem bireyler hem de toplum açısından önemli görülmesinden yola çıkılarak aile yapısında meydana gelen değişimler ve yaygınlaşması muhtemel görülen yeni aile biçimlerini teorik bir çerçevede incelemiştir. Buna göre nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılarak konuyla ilgili verilere ulaşılmış ve alan yazın taraması yapılmıştır. Araştırma da özellikle Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları ile Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün verileri üzerinde durularak, çalışmanın sistematik bir biçimde bütünleştirilmesine gayret edilmiştir. Çalışmada yeni aile modelleri; çekirdek aile tipolojisindeki değişim, tek ebeveynli ve yeniden kurulmuş aileler, birlikte yaşama başlıkları olarak belirlenmiştir. Buna göre geniş aileden çekirdek aileye dönüşen aile yapısının daha da küçülmeye başlaması, bekâr kalma tercihinin artması, birlikte yaşama ve gönüllü çocuksuzluk gibi durumlar aile yapısında meydana gelen son yenilikler olarak tespit edilmiştir. Yenedünya düzenine göre bu değişimler kaçınılmaz olmakla birlikte bu değişimlerin toplumsal anlamda olumlu ve olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Aile yapısında meydana gelen bu değişimlerin belirlenmesi ve olası sonuçlarının değerlendirilmesi toplumsal yapının korunması anlamında tedbir olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni aileler, toplumsal değişme, gönüllü çocuksuzluk, nikâhsız birliktelik, birlikte yaşama

ABSTRACT

Modern phenomena such as modernization, industrialization, urbanization, migration, technology, and globalization are shaping the characteristics of societies worldwide. The family, considered the most important institution of social structure, is affected by all these processes, facilitating an understanding not only of changes within the family institution but also of changes occurring in the broader social structure. Based on the premise that the preservation of the family is crucial for both individuals and society, this study examines changes in family structure and the potential prevalence of new family forms within a theoretical framework. Using document analysis, a qualitative research method, relevant data were accessed, and a literature review was conducted. The study particularly focuses on data from the Turkey Family Structure Surveys and the General Directorate of Family and Social Research to systematically integrate the findings. New family models identified in the study include changes in the nuclear family typology, single-parent families, reconstituted families, and cohabitation. The study finds that the family structure, which has shifted from extended to nuclear families, is further shrinking, with an increase in preferences for remaining single, cohabitation, and voluntary childlessness being recent innovations in family structure. While these changes are inevitable in the new world order, they have both positive and negative social implications. Identifying these changes and evaluating their potential outcomes are seen as precautionary measures for preserving the social structure.

Keywords: New families, social change, voluntary childlessness, unmarried union, living together

GİRİŞ

Aile, genel kabullere göre bireylerin ilk karşılaştığı sosyal grup olmasıyla birlikte toplumun temel taşı olarak kabul edilmektedir. Aile; sevgi, saygı, özveri, merhamet ve hoşgörü gibi duygusal temellere dayanan mutluluk ve kederlerin paylaşıldığı her türlü zorlukların birlikte aşılmaya çalışıldığı yuva olarak bilinmektedir. Aile kurumu evrensel özellik taşımasının yanında, duygusal sebeplerle biyolojik ilişkiler kurulmasını sağlayarak neslin devam ettirilmeye güdüsünü taşıdığı ve dolayısıyla kökleri olduğu ifade edilmektedir (Gökçe, 1976: 49). Aile, sosyokültürel yapının beklentileri sonucunda toplum akdinin yerine getirilmesiyle kurulmaktadır (Şenol, 2017: 34). Aile yapısındaki ilişkilerin belirli kurallara göre sürdürülerek maddi ve manevi kültür öğelerini kuşaktan kuşağa aktaran

Merve Çetin Kılıç¹

How to Cite This Article

Çetin Kılıç, M. (2024).
“Türkiye’de Yakın Zamanda
Yaygınlaşması Muhtemel Görülen
Yeni Aile Modellerinin Sosyolojik
Olarak İncelenmesi” International
Social Sciences Studies Journal,
(e-ISSN:2587-1587) Vol:10,
Issue:7; pp:1291-1299. DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.12820678>

Arrival: 12 June 2024
Published: 27 July 2024

Social Sciences Studies Journal is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

¹Dr. Bağımsız Araştırmacı. ORCID: 0000-0002-1935-260X

ekonomik, hukuki, psikolojik, toplumsal özellikleri bulunmaktadır (Sayın, 1990: 2). Ayrıca ailenin akraba bağlarıyla yakından ilişkisinin olduğu da söylenebilir. Toplumsal yapının düzenli bir şekilde sürmesi ve yeniden üretilmesi, aile kurumuyla oluşturulan akraba ilişkilerinin kurulmasıyla gerçekleştirilmektedir.

Akraba bağları anne, baba, çocuk ve kardeş gibi soy bağı veya evlenmeyle yeni ilişkilerin kurulmasıyla daha da genişlemektedir (Giddens, 2012: 247). Evlilikle bireylere en meşru şekliyle ebeveyn olma, üreme ve çocuk yapma hakkı tanındığı ve akrabalık ilişkilerinin kurulduğu kabul edilmektedir (Aydın, 2013: 28). Tarihe bakıldığında Türklerin dünyanın dört bir yanına dağılmalarına rağmen soylarının korunması, aile ve akraba ilişkilerine verdikleri önem ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Türk dilinde, akrabalık isimleriyle ilgili birçok adlandırmanın olması da bu görüşü desteklemektedir (Gömeç, 2015: 3).

Aile kurumu, toplumsal yaşamda tarihsel ve kültürel anlamda kutsal ve değerli kabul edilmektedir (Şentürk, 2015: 13). Her toplum tarihi, kültürü, medeniyeti, normları, coğrafyası ve demografik yapısına göre aile tipini meydana getirmektedir. Dolayısıyla bir toplumu değerlendirmek için toplumun bütününe dair örnek verecek olan aile kurumunu incelemenin gerekli olduğu düşünülmektedir. Buna göre çalışmada, öncelikle Türkiye’de aile araştırmaları, aile yapısında meydana gelen değişimler ve yeni aile tipleri başlıklarına yer verilerek günümüzde var olan ve yaygınlaşmaya başlayan aile tipleri ele alınacaktır.

TÜRKİYE’DE AİLE ARAŞTIRMALARI

Cumhuriyet öncesi döneme kadar Türkiye’de aile yapısı araştırmaları, bilimsel verili incelemeler olmaktan ziyade Ziya Gökalp’ın Durkheim ve Prens Sabahattin’in Le Play ekollerini Türkiye’ye uyarlama çabalarıyla ilk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemlerde ele alınan çalışmalar yeterince aile sosyolojisi geleneği içerisinde olmayıp Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin etkisiyle Türk ailesi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Özellikle Türkiye’nin hızlı bir değişim yaşaması sonucunda değişimin önemli bir parçası olan aile kurumu, araştırmaların önemli konularından olmaya başlamıştır.

Aile kurumu üzerine, sistematik anlamda yapılmaya başlanan ilk çalışmalar genellikle üniversiteler tarafından bireysel çabalarla yapılmaya başlamış, zamanla Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye İstatistik Kurumu ve Aile Araştırma Kurumu gibi devlet kurumlarının da dâhil olmasıyla çalışmalar önem kazanmıştır. Türkiye’de aile araştırmaları ilk olarak kırsal ve kentsel alanlarda kurulmuş olan aile yapılarını tanımlamak, yerel ve küresel ölçekte meydana gelen toplum yapısındaki değişimlerin aile yapısındaki etkisini incelemek üzere daha çok yapı ve değişimle ilgili araştırmalar olduğu görülmektedir.

Günümüzde kurulan aile yapıları incelendiğinde, evlilik dinamikleri toplumsal değil öncelikli olarak bireylerin mutluluğu, anlaşması, değer görme ve değer vermesi gibi kişisel anlamda öne çıkan unsurlar olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre aile araştırmalarının konusu da şekillenmektedir. Mercan (2010: 285)’da günümüzde evlilik için en önemli kriterin mutluluk olduğunu, aile kuracak olan kişilerin eş seçimi konusunda ebeveynlerinin seçimi değil yalnızca kendi seçimini geçerli gördüklerini öne sürmüştür. Bunun yanında bireylerin kültürel değil romantik anlamda eş seçmelerinin sonucunda ise evliliğe dolayısıyla aile yaşamına uyum sağlama konusunda sorunlar yaşandığını da ifade etmiştir.

Yavuzer (2010), yüz elli çiftin evliliklerinin on yılını inceleyerek ortaya koyduğu bir çalışmada, tartışmada kendi mutluluğu için suskunluk sürdüren, iletişimi kesen, duygu ve düşüncesini aktarmayan çiftlerin medeni bir şekilde çatışmayı öğrenmesine rağmen, yarıya yakın bir kısmının evliliği sonlandırma yoluna girdiklerini ifade etmiştir. Aile birliğinin sürmesi için öncelikli olarak evliliğe hazır olma, sorumlulukların kabullenilmesi, cinsel doyum, farklılıklara saygı gösterilmesi gibi konuların önemli olduğunu belirtmiştir.

Evliliğin sürdürülmesi eşlerin karar verme ve çatışma süreçlerinde, birbirlerine olan yaklaşımlarıyla büyük oranda ilişkili olduğu da tespit edilmiştir (Yavuzer, 2010: 165). Aile bireylerinin ev içindeki rollerini ortak bir şekilde belirleyip uygulamaları da gerekli görülen diğer bir önemli konudur. Aksi halde çatışmak, sürekli şikâyet etmek, inatçılık ve iletişimi zayıflatmak evlilikte sorunların yaşanmasına sebep olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye aile yapı araştırmalarının 2016 yılı ADNK verileri temel alınarak çok aşamalı, tabakalı ve tesadüfi örneklem tekniğine göre İstanbul, İzmir ve Ankara üç büyük il ve Batı Marmara, Doğu Marmara, Ege, Akdeniz, Batı Anadolu, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu bölgeleri seçilmiş. Türkiye genelinde 17.239 hanede 15 ve üzeri yaştaki 35.475 bireye tablet bilgisayarlar kullanılarak Türkiye’nin bölgeler arası farklılıklarını ortaya koyacak aile araştırması oluşturulmuştur:

Cinsiyet ayırımına bakılmaksızın Türkiye genelinde en sık görülen boşanma nedenleri; sorumsuz ve ilgisiz davranma (%51), ekonomik geçimi üstlenmeme (%30) ve eşlerin birbirinin ailelerine karşı saygısız davranması (%24) olarak tespit edilmiştir. Buna karşılık en az görülen boşanma nedenleri ise; eşin güç bir hastalığa

yakalanması (%2), hırsızlık, gasp gibi yüz kızartıcı suçlar (%2), aile içi taciz (%2) olarak belirlenmiştir (TAYA, 2016: 7). Aile birliğinin sürmesi öğrenim durumuna göre incelendiğinde ise, ilkökul mezunu bireylerin %90'ının evlilikleri devam ederken, üniversite/lisansüstü eğitime sahip kişiler %92 oranında çıkmıştır. Evliliği devam eden kişilerin Türkiye ortalaması %88 olup, bir okul bitirmemiş olan kişilerin evliliği %74 oranda çıkmasının nedeni boşanma değil, eş ölümünün gerçekleşmesi çıkarımı yapılmıştır. Aynı zamanda eğitim seviyesinin yükseldikçe boşanma oranlarının artması ise yaş ve kuşak gibi değişkenlerin incelenmesi önerilmiştir (Taya, 2016: 71).

Tablo 1: Türkiye' de evlilik ve boşanmayla ilişkili son veriler incelenecek olursa;

Evlenme	Boşanma
565 bin 435	171 bin 188

Kaynak: Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2023 TÜİK

Evlenen çiftlerin sayısı 2022 yılında 575 bin 891 iken 2023 yılında 565 bin 435 olduğu tespit edilmiştir. Bin nüfus başına düşen evlenme sayısını ifade eden kaba evlenme hızı 2023 yılında binde 6,63 olarak gerçekleşirken, boşanan çiftlerin sayısı ise 2022 yılında 182 bin 437 iken 2023 yılında 171 bin 881 olmuştur. Bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade eden kaba boşanma hızı 2023 yılında binde 2,01 olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca yıllara göre evlenme yaşının her iki cinsiyette de yükseldiği ve yabancı evliliklerin sayısının çoğaldığı da tespit edilmiştir (Tüik, 2023). Kadınlarda ilk evlenme yaşı 25, 7 iken, erkeklerde 28,3 olmuştur. Kadın ve erkek ilk evlenme yaş farkı 2,6 olarak tespit edilmiştir. Yabancı eşle evlilik ise yabancı damatlar 6 bin 345 ile toplam damat oranında %1,1 oranındayken, yabancı gelinler 31 bin 29 olup %5,5'ini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak son zamanlarda gerçekleştiren evliliklerde evlenme yaşının ve boşanma oranlarının arttığı, doğurganlık oranlarının düşerek çocuk sayısının azaldığı görülmektedir. Günümüzde gerçekleşen toplumsal değişimin, daha önceki dönemlerden farklı ve hızlı gelişerek ailenin tanımı ve tiplerini de değiştirmektedir.

AİLE YAPISINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER

Tüm dünyada yaşanan fakat hızı ve etkisi dünyanın her yerinde aynı olmayan modernleşme, sanayileşme, kentleşme, göç, teknoloji, küreselleşme gibi toplumsal süreçler, her toplumu kendi koşulları ve özelliklerine göre etkilemektedir. Ekonomik, kültürel, sosyal, siyasal ve teknolojik faktörlerin sonucu olan bu süreçler, bireylerin dışında bulunan onların duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendiren bir güce sahip olan olgular olduğunu söylemek mümkündür. Durkheim'in (2013: 133) da ifade ettiği gibi bir toplumsal olgu, yine başka toplumsal olgu ile karşılık bularak bireyleri kuşatan bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla toplum, birçok ögenin dengesine bağlı olarak kurulduğu için bir kurumda yaşanan değişim diğer kurumları da etkilemektedir. Dünyada yaşanan tüm bu süreçler kurumların, insan ilişkilerinin, toplum yapısı ve işleyişinin değişimini meydana getirmiştir. Toplumsal yapının en önemli kurumu sayılan aile, tüm bu süreçlerden etkilenerek yalnızca aile kurumundaki değişimin değil, toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin de anlaşılmasını sağlamıştır.

Toplumsal değişme sürecinde Türkiye'de aile yapıları, tam olarak birbirinden ayrılmamış geleneksel-kırsal, modern-kentsel ve geçiş ailesi olarak adlandırılan farklı bir sosyal yapı meydana gelmiştir. Özellikle geçiş ailesi olarak adlandırılan aileler, bir taraftan geleneksel aile özelliklerini taşıırken bir taraftan da aile nüfusunun azalması, kadınların ücretli çalışma hayatına katılması, ev içindeki kadın ve erkek rollerinin değişmesi gibi yeniliklerle değişime uyum sağlamaya başlamış aile tipi olarak karşımıza çıkmaktadır (Eyce, 2000: 223; Keskin, 2016: 186). Sonuç olarak aile, toplumsal yapının korunması ve sürdürülmesi için bireylere kültürel anlamlar ve davranış kalıplarının öğretildiği, toplumsal yaşamda ilk ve temel etkileşimin sağlandığı sosyal bir kurum olarak kabul edilmektedir. Buna göre günümüzde yaygınlaşan aile modellerini açıklamadan önce değişimin nitelik ve nicelik anlamında ele alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Yaşadığımız yenedünyanın kapısını açan anahtar kavramlardan birine, modernleşme kavramını koymak mümkündür (Bauman, 2012). Bu kavram, insanlar ve toplumlar üzerinde çeşitli kavramsallaştırmaları gerekli kılarak birçok yeniliklerin yoğunluk ve yaygınlık açısından daha önce benzeri görülmemeyen bir şekilde toplumlar üzerinde etkili olmuştur. Geleneksel dünyadan koparak modern dünyaya geçişi ifade eden bu süreçte, skolastik düşünceden kurtulmuş, büyücülük, batıl inanç, mucizeler gibi rasyonaliteden uzak olan görüşleri kaldıran bir anlayış bulunmaktadır (Atasoy, 2005). Modernleşme kavramına dair daha önce hiçbir etkinin bu kadar değişim ve dönüşüme sebep olarak görülmemesinin nedeni, toplumların küresel anlamda bağlantı içinde olmaları yaygınlık boyutuyla, gündelik yaşamda en özel ve kişisel alana etki etmesi bağlamında ise yoğunluk boyutu açısından etkili olmasıyla açıklanmaktadır (Giddens, 1994: 12).

Modernleşme sürecinde, tüm toplumların değişerek gelişmesi için tek ve doğrusal bir yolu takip etme fikrinin geçersiz olması dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de çoklu ve doğrusal olmayan bir şekilde değişimler yaşanmasına sebep olmuştur. Modernleşme hareketlerinden sanayi devrimi, öncelikle ekonomik anlamda köklü bir

yapısal değişikliği başlatarak sanayilerin kurulması gelişmesi ve bunun sonucunda sanayi istihdamının olmasını zorunlu kılmıştır (Çağatay, 1969). Sanayilerin büyük kentlerde kurulup, kırsal bölgelerde ise yoksulluğun ön planda olması doğrultusunda “ol büyük yer öl büyük yer” anlayışı kentlere büyük göç hareketlerini başlatmıştır (Yasa, 1973: 5). Üstelik bu göç hareketlerinin yalnızca Türkiye’de değil, dünyanın her yerinde sanayi merkezi konumda olan kentlere göçler başladığını söylemek mümkündür.

Kent bölgelerindeki sanayi kuruluşları, sunduğu olanaklar, örgütler ve işlemleri sayesinde kırsal bölgelerdeki geniş aile yapısındaki görevleri üstlenmesiyle, gerginliklerin kaçınılmaz olmasına sebep olmuştur (Yasa, 1973: 5). Geleneksel ailenin ayrıcalığı kabul edilen para yardımı, konut ihtiyacı, kanunların uygulanması, eğitim işlevi, çocuk yetiştirilmesi gibi çeşitli işlevler daha sıkı bir şekilde devlet hizmetine girince geleneksel ailelerin de üyeleri üzerinde denetimi azalmıştır.

Örneğin eğitim ve öğretim alanında resmi öğretim kurumları açılarak özel eğitimler verilmeye başlamış, sinema tiyatro gibi eğlence ve toplum merkezleri eğlencenin yanı sıra; ticaret haberleşme ve dolaylı anlamda eğitim amacına da hizmet ederek bireylerin boş zamanlarında aileleriyle değil bu merkezleri tercih etmeleri kaçınılmaz olmuştur. Eskiden üretim, daha çok aile içerisinde gerçekleşirken günümüzde neredeyse aileden tamamen kalkarak çoğu yiyecek ve içecek hazır üretim yapan, paketli gıdaların tercih edilmesine; kıyafet ve ev eşyaları hazır tekstil ürünlere dönüşmüştür. Böylece büyük ailelerdeki üretim, büyük çitlikler, şirket ve fabrikalara başvurarak kapalı ev ekonomisinden açık bir hale gelmiştir (Gökçe, 1976: 62-63). Sonuç olarak modernleşme hareketiyle başlayan sanayileşme, göç ve kentleşme geleneksel büyük aile yapısında kültürel, ekonomik ve demografik olmak üzere pek çok dönüşümü zorunlu kıldığı anlaşılmaktadır.

Yaşanan tüm bu toplumsal süreçlerden etkilenerek değişmeye başlayan aile, teknolojinin de sürece eklenmesiyle daha başka bir boyuta taşınmıştır. Öncelikle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla geleneksel inanış ve davranışlara yabancılaşma başlamış beraberinde televizyon, cep telefonu, internet ve yeni medya teknolojilerin de devreye girmesiyle, aile ilişkileri dönüşmeye başlamıştır.

Asagem’in Tük parametrelerine uygun bir şekilde kentsel bölgelerde yaşayıp, internet erişimi olan 2000 anne-baba, 819 çocuk olmak üzere 4819 kişi üzerinden iletişim, sağlık, güvenlik, mekân ve etik boyutları hakkında aile üyeleriyle çalışma yapılmış ve teknolojinin sosyal yaşantıdaki yeri incelenmiştir. Ele alınan çalışmada iletişim teknolojisinin etkin bir şekilde yabancılaştırıcı unsur olduğu tespit edilmiştir (ASAGEM, 2008). Teknoloji, sosyalleşme faaliyeti anlamında aile üyelerinin yerine geçerek yabancılaştırma etkisi bulunmaktadır. Bunun yanında biyolojik üremeyle ilgili genetik mühendislik, suni dölleme, sperm bankaları, taşıyıcı anneler gibi teknolojik etkenleri de kullanarak geleneksel aile yapısı ve üreme fonksiyonuna ahlaki ve hukuki anlamda müdahalede bulunmaktadır (Castells, 2006: 380). Bu tarz müdahaleler, ailenin geleneksel yapısına tehdit olarak değerlendirilebilmektedir.

19. Yüzyıldan günümüze kadar uzanan modernleşme hareketinin, küreselleşme hareketine dönüşmesi “şeylerin kontrolden çıkarak, dünya meselelerinin belirsiz, başına buyruk ve rahatsız edici” olmasını ifade etmektedir (Bauman, 2012: 64). Yani küreselleşme sürecinde kontrol mekanizmasının merkezi, yönetim yeri, tam olarak belirli olmamasına karşılık, içinde yaşadığımız dönemin belirsiz, güvensiz ve toplumsal çözümlerin açıklandığı kaynak haline gelmiştir (Bozkurt, 2011: 340-351).

Daha önce de ifade edildiği gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin aile kurumuna tehdit edici müdahalesi, küreselleşmeyle daha da hızlanarak dünya çapında sonuçlara yol açmaktadır. Bu durum ailenin sınırlarının aşınmaya başlaması olarak değerlendirilmektedir. Robertson (1999: 21)’da küreselleşme sonucunda dünyanın küçüldüğü ve bir bütün haline geldiğini ifade etmektedir. Günümüzde dünyanın dört bir yanındaki ailelerin birbirinden haberdar olduğu ve benzer özelliklere sahip olma ihtimalinin arttığını söylemek mümkündür.

YENİ AİLE TİPLERİ

19. Yüzyıldan başlayarak günümüze kadar süren ve daha yüksek düzeyde belirginleşen uluslararası siyasal ve ekonomik sistem koşullarında ortaya çıkan sekülerleşme, kitle iletişimi, sivil toplum hareketleri, sosyal hareketler ve dijitalleşme gibi modernleşme dinamikleri toplumlar üzerinde belirginleştikçe, insanların eski yaşam şekillerinden kaçınılmaz olarak uzaklaşmalarına sebep olmuştur. Toplumların kendi kültür coğrafyasında kurularak kabullenilmiş gelenek ve görenekler daha az görünür hale gelmiştir. Örneğin, kırsal bölgelerde en önemli mertebeye sahip ana-babanın, kentlerde konumu değişmektedir. Kentte çalışan ana-babanın, evdeki ebeveyn rollerine uyum sağla(ya)maması, saygı ve sevginin zedelenmesine sebep olarak aile içindeki etkileşimi bozmakta, kuşaklararası çatışmaları da artırabilmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2013: 4). Aile içerisinde iletişimin zayıf olması da üyelerinin kişisel, sosyal ve ruhsal sıkıntılar yaşamasına sebep olabilmektedir.

Türkiye’de aile yapısı ve yaşantısındaki toplumsal değişimin etkileri, evlenme ve boşanma hızları, doğurganlık oranları ve evlilik tercihleri gibi unsurlar incelendiğinde belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Gençlerin biran önce evlenip mümkünse çok çocuklu bir aileye sahip olması anlamında evlilik ve aile birliğinin sağlanması konusundaki istikrar yerine, bireylerin kişisel anlamdaki hedeflerini koruyarak kendini gerçekleştirdiği bir idealin öne çıktığı gözlemlenmektedir.

Çekirdek Aile Tipolojisinde Değişim

Günümüzdeki Türk aile yapısı, anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tipine dönüşmüştür. Nitekim aile şekillerine bakıldığında Türkiye genelinde; dağılmış aile oranı %21 iken, geniş aile %14, çekirdek aileler ise %65 oranıyla karşımıza çıkmaktadır (Taya, 2016). Kırk beş yaşından küçük ve büyük karı kocadan oluşan aileler çocuksuz çekirdek aile; en az bir ve daha fazla çocuğa sahip olup evlenmeden anne babalarıyla yaşayan çocuklar ise, çocuklu çekirdek aile olarak tanımlanmaktadır (Taya, 2016: 6).

Türkiye’de geniş geleneksel aileler dönüşerek çekirdek aileye, çekirdek aileler ise çocuk sayısının azaldığı aile tiplerine dönüşmeye başlamıştır. Daha önce de açıklanan göç hareketlerine bağlı hızlı kentleşme gibi toplumsal değişimler, aile yapılarının küçülmesi, yaşam şeklinin değişmesi ve çocuk sayısının azalması gibi sonuçları ortaya çıkarsa da ülkemizde çocuk sahibi olmak hala önemli bir değer olarak görülmektedir. Ayrıca demografik yapıdaki bu değişim, çocuğun değersiz olması değil ekonomik yapıyla ilişkilendirilmiştir (Şentürk, 2008: 24). Türkiye’de görülen çekirdek ailelerin, genellikle Avrupa ülkelerinde yaygın olan çekirdek ailelerle yapı ve işleyiş anlamında benzer özellikler göstermediğini söylemek mümkündür. Bu ülkelerde çocuklar belli bir yaşa gelince bireyselleşme anlamında kendi başlarına bırakılırken, ülkemizde hala ebeveynler çocukları ve hatta torunları adına endişe duyması, gelecekleri için birikim yapması, hayatının geri kalanında sağlığı mutluluğu için endişede bulunması gibi özelliklerle geniş aile yapısı çekirdek aileden tamamen çıkarılamamış olduğu gözlemlenmiştir.

Çekirdek aile yapısındaki çocuksuz çekirdek aileler, tıbbi sebeplerden dolayı gönülsüz çocuksuz aile tipi olarak bilinirken, evli çiftlerde herhangi bir sağlık engeli olmamasına karşılık kendilerinin tercihleri sonucunda çocuk sahibi olmayı istemeyen aileler ise, gönüllü çocuksuz aile tipleri olarak tanımlanmaktadır (Burç, 2015). Özellikle son zamanlarda yaygınlaşan ve kısmen literatüre girmeye başlayan gönüllü çocuksuzluk kavramı (Burç, 2015; Çobanoğlu, 2020; Güllüpınar, 2020; Sakman, 2021), güncel bir konu olmasının yanında üzerinde durulması gereken bir kavram olduğu da düşünülmektedir.

Güllüpınar (2020: 238)’ in yaptığı çalışmaya göre, gönüllü çocuksuz aile oranında son on yılda bir miktar artış olmasının asıl sebebi ise aslında Türkiye’de doğurganlık oranının azalmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bu değişikliğin yanında çocuklu çekirdek ailelerde ve en az üç çocuğa sahip hane halkı görünümünde %7 oranında azalma olması, çocukların evden ayrılması ve son olarak orta ve daha ileri yaşlarda evlenen çiftler gönüllü çocuksuz ailelerin görünümünü belirginleştirmiştir.

Geleneksel ailelerde, evli kişilere evliliklerinden bir süre geçtikten sonra çocuk sahibi olmaları konusunda toplumsal beklenti bulunarak, çiftlere çocuk sahibi olmanın evliliğin önemli bir işlevi olduğu hissettirilir. Buna karşılık gönüllü çocuksuz aile olmayı tercih eden çiftlerin ise, bu beklentileri pek kabullenmemiş olduğu düşünülmektedir. Gönüllü çocuksuz çiftler, bir çocuğa karşı sorumluluk ve özveri gerektiren, ebeveynliğin bireylere yüklemiş olduğu duygusal, hukuksal, psikolojik ve sosyal olmak üzere çeşitli görevleri içeren bir yaşam tarzı isteyen değil, bir insan yetiştirme sorumluluğu istemeyen, bireysel yaşam tarzı benimsemiş kişilerden oluştuğu gözlemlenmiştir.

Tek Ebeveynli Aileler

Tek ebeveynli aileler, diğer eşin yokluğuna bağlı, hane reisi konumunda çocuk(lar)la yalnızca bir ebeveynin yaşaması olarak tanımlanırken aynı zamanda bu aileler, dağılmış aile, eksik çekirdek aile olarak da adlandırılmaktadır (Taya 2011: 48). Dolayısıyla tek ebeveynli aileler, boşanma, eşin vefatı veya ayrı yaşama gibi sebeplerle hane içerisinde karı, koca ve çocuklardan oluşan yaşam tarzına sahip alışıldık aile modeline girmemektedir. Geçmiş zamanlarda tek ebeveynli ailelerin oluşum süreci, eşin vefat etmesi, askerlik, doğal afet gibi zorunlu durumlara bağlıken; günümüzde boşanmaların artması, ayrı yaşama isteğinin olması gibi sebeplerle meydana geldiği söylenebilir (Canatan ve Yıldırım; 2013, Şenol, 2018, Güngör, 2020).

Toplumsal yaşamda kadınların rolleri göz önüne alındığında tek ebeveyn olma rolü düşünülecek olursa daha da güçlü olması gereken bir anne rolü karşımıza çıkmaktadır. Eşiyle birlikte yaşayan annelere kıyasla hem annelik hem de babalık görevinin üstlenilmesi gerekmektedir. Bu sebeple çocuğu için maddi ve manevi mücadeleyi var gücüyle temin etmeye çalışan rollerin sergilendiği bir durumla karşılaşmaktadır. Tek ebeveyn olan babalar ise evdeki güven ve gücün göstergesi olarak bilinen yaygın inanıştan dolayı çocuk bakımı ve ev işleri anlamında zorluk çekmesiyle bilinmektedir. Bunun yanında evin geçindirilmesi, ailenin korunması gibi rolleri de temin ederek

çocuk bakımından daha fazla görevli olan kişi olarak algılanmaktadır (BASAGM, 2011: 3). Sonuç olarak tek ebeveynli aileler, çekirdek ailelerin başlangıçta en temel işlevlerini yerine getirip görevlerde devamlılığı sağlamaya çalışırken, bu durum çokta sürdürülür olmayıp günümüzde de fazlasıyla görülmeye başlamıştır (Şenol, 2018: 1814).

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Adana, Şanlıurfa ve Erzurum illerinde, kent ve kırdaki 33 odak grup ve 276 yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme yapılmış, toplam 473 tek ebeveynli aile bireyinden veriler toplanmıştır. Bu araştırmaya göre, tek ebeveynli aile olan kişiler arasında araştırmaya katılan tüm çocuklar ilk zamanlarda evden ayrılan diğer ebeveynine dair onu kaybetme ve görememe korkusunu, vefat eden ebeveynine karşı ise özlem duyma sebebiyle derin bir üzüntü, huzursuzluk ve yalnızlık içinde olduklarını belirtmişlerdir. Ergenlik çağındaki çocuklar ise daha hırçın, öfkeli davranmakla birlikte artık sevimli olacakları hissine kapıldıklarını ifade etmişlerdir. Tek ebeveyn olan anneler ise, daha az sosyalleşmeye girdikleri, kendilerine karşı önyargı olabileceğinden sosyal hayatlarının olumsuz etkilendiği ifade etmişlerdir (BASAGM, 2011: 4-8). Buna göre çevre baskısının kadınların kendisini yalnızca çocuğuna adanmasını uygun görerek, eve kapanmasını, insanlardan soyutlanmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca anneler, çocuklarının da diğer aileleri görüp etkilenmemesi ve üzülmemesi için sosyal çevrelerini kısıtlayarak kendi şartları doğrultusunda şekillendirmektedirler. Tek ebeveyn olan babalar ise annelere kıyasla sosyal kısıtlamanın çok daha az olduğu ifade edilebileceği gibi kadınların yaşadığı duygusal yükler kadar yoğun yaptırımlara maruz kalmadıkları gözlemlenmiştir.

Yeniden Kurulmuş Aileler

Yeniden kurulan aileler, çiftlerden en az birinin daha önceden evlilik deneyimi yaşayıp bu evliliğin boşanma veya ölüm gibi sebeplerle sonlanarak başka biriyle evlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu evliliklerde daha önceki ilişkiden evlat sahibi olup yeniden evlat düşünmeme ya da bu yeni başlangıçta tekrar çocuk düşünme eğilimi gösterilebilmektedir. Dolayısıyla yeniden kurulmuş ailelerde önceden gelen veya yeniden olacak bir ilişki sonucunda üveyliği içine alan aile özelliği bulunmaktadır.

Giddens (2012: 271)' da yeniden kurulmuş aileleri, üvey ilişkiliği ile açıklayarak bu evliliklerde çeşitli koşullar olabileceğini ifade etmiştir. Yeniden evlenen kişilerde bu koşullara örnek verilecek olursa, genç çiftlerden birinin çocuk sahibi olup diğerinin ebeveynliği hiç deneyimlemiş olmamasına rağmen; hayatındaki kişinin çocuğunu da kabul ederek, bir arada yaşamaları ve o çocuğun sorumluluklarını üstlenerek ebeveyn olma zorunluluğunu getirebilir. Daha ileri yaşta yeniden kurulan evliliklerde ise çocuklar da yetişkin olduğu için yeni kurulmuş yuvada yaşama zorunluluğu olmayıp misafir gibi aileye katılabilmektedirler.

Nikâhsız Beraberlik/Birlikte Yaşama

Evliliğin bireylere yüklediği pek çok sorumluluk bulunmaktadır. Buna göre evlilik hayatı ve evlenmeden yaşam birlikteliği sürdürme arasında birtakım farklılıklar olduğunu söylemek mümkündür. Öncelikle evlilik sürecindeki bireylerden duygusal, mantıksal ve maddi olmak üzere çeşitli hazır oluşluk hali beklenmektedir. Böylece evliliğin toplumsal anlamda resmi ve gayri resmi anlamda kabul edilmesi sağlanmaktadır.

Evlilik sürecinde yalnızca evlenen çiftlerin değil ailelerin de bu sürece dâhil olduğu kabul edilmektedir. Adak (2016: 29), evlilik törenlerinin bireyler üzerinde stres uyandırdığını, evlenecek çift ve akrabaların bu sürece dâhil olmasının ilişkinin kişisel değil geniş bir ilişki ağına sebep olduğu için sorumluluk ve sosyal baskının arttığını ifade etmiştir. Birlikte yaşama ise, toplumsal bir onay ihtiyacı ve resmi bir tören gerektirmeyerek yalnızca beraber yaşamak isteyen kişilerin anlaşmasına bağlı olarak sürdürülmektedir.

Serozan (1983), evlilik dışı birlikte yaşam ilişkisinin tercih edilmesini; düğün sürecinde harcanan maddi harcamaların ortadan kalkması, anlaşmazlık olduğu takdirde boşanma sürecine gerek kalmaması, dolaylı ve dolaysız ebeveyn müdahalesi olmadan özel ilişkinin sürdürülmesi gibi bekârlığın kaybedilmek istenmeyen avantajlarından kaynaklandığını öne sürmüştür.

Modern hayatın kaçınılmaz bir sonucu olarak bireyselleşme ve özgür yaşama isteğinin bireyler tarafından kabul edilmesi aynı zamanda kitle iletişim ve yeni medya araçlarıyla topluma sunulan evlilik dışı ilişkilerin bireylere sıklıkla sunulması, bu ilişki şeklinin yaygınlaşmasını sağlayarak kabul görülmesine de sebep olmaktadır. Ayrıca evlilik dışındaki ilişkilerde meydana gelen artış ve toplumsal anlamda eskisi kadar tepkili karşılanmaması bekâr yaşamayı her geçen gün tercih eden kişilerin sayısını da artırmıştır (Şenol, 2018: 1815). Ancak Ege ve Akdeniz bölgeleri nikâh olmadan birlikte yaşama konusuna düşük bir oranda daha ılımlı bakarken, Türkiye genelinde halen nikâh olmadan beraber yaşama ve evlilik dışı çocuk sahibi olma isteğinin hoş karşılanmadığı bilinmektedir (Taya, 2006; 2011; 2016; Kadem, 2022). Evlilik dışı birlikte yaşamının toplumsal görüntüsü, özellikle büyük kentlerde yaygınlaşan bekâr kalma durumuna alternatif olarak, evliliğe hazırlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değişimin kontrol edilemez bir hal almaya başlaması da bireyler üzerindeki geniş aile ve akraba ilişkilerinin etkisini azaltarak, kadın ve çocuk haklarının ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Ayrıca akraba evliliklerinin azalmasının yanında eş seçiminde özgürleşmenin yaşanması, cinsel özgürlük ve farklı cinsel yönelimlerin de özgürce ifade edilebildiği anlayışa sahip yönelimler ortaya çıkmaya başlamıştır.

SONUÇ

Türkiye’de aile yapısına bakılacak olursa genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısı görülmektedir. Buna rağmen aile büyükleriyle kurulan ilişki, gelenek, görenek ve kültür unsurlarının aile içerisinde yaşatılmasına bağlı olarak, akraba ilişkileri de sıkı bir şekilde bu kapsama dâhil edilebilmektedir. Toplumsal yaşam incelendiğinde her dönemde değişimler kaçınılmaz olarak gerçekleşmiştir. Toplumsal yapının pek çok alanında olduğu gibi aile kurumu da yaşanan dönemin şartlarına göre şekillenmiştir.

Günümüzde meydana gelen değişimler önceki dönemlerden farklı olarak daha hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşmektedir. Geleneksel ailelerden küçülerek çekirdek aileye dönüşen aile modeli; hala en yaygın aile tipi olmakla birlikte günümüzde daha da küçülmeler görülmektedir. Eskiden eşin vefat etmesi, askerlik, doğal afet gibi sebeplerle aile içerisinde tek ebeveynli yaşam zorunlu oluyorken günümüzde ise boşanma, ayrı yaşama isteğinin olması gibi pek farklı sebeplerle çekirdek aileler tek ebeveynli ailelere dönüşebilmektedir. Evlendiğin evden kefenle çıkarsın anlayışının da eskiye nazaran değiştiği söylenebilir. Böylece insanlar mutlu olmadığı ya da sürdürmek istemediği evlilikleri sonlandırarak ya da yeniden başka birisiyle evlenerek ömrünün geri kalanını devam ettirebilmektedir.

Geleneksel toplumlarda bekâr bireylerin erkenden evlenip sorumluluk alması beklenirken modern yaşam da şartların değişmesi bireylerin tercihlerinin de değişmesine sebep olmuştur. Böylece bireylerin eğitim, kariyer, doğru eş seçimi tedirginliği gibi çeşitli sebeplerle geç evlenmeleri yaygınlaşmış ve hatta evlilik düşünülmemesi de tercih edilebilir olmaya başlamıştır.

Bir diğer gözlemlenen durum ise evlenen bireyler arasında görülen gönüllü çocuksuzluk tercihidir. Çocuk sahibi olmak ve olmamak; bireylerin hayatlarında kendi istekleri doğrultusunda karar vermeleri bakımından önemli görülmektedir. Bireyler çocuk sahibi olmak, büyütme ve sorumluluklarını üstlenmek gibi bir yaşam tarzı tercih edebileceği gibi bu sorumlulukları üstlenmeyen özgürlükçü bir yaşam tarzı da isteyebilmektedirler. Gönüllü çocuksuzluğun toplumsal boyutu ise, çocukların toplumun geleceği kabul edilmesine bağlı olarak nüfusun yaşlanması, ilerleme, gelişme ve dönüşme gibi toplumsal olayların hızını yavaşlatmasının yanında modern ekonomi anlamında da tehdit oluşturabilmektedir.

Modern dönemde doğan, yeni kuşaklara nazaran geleneksel değerlere sahip eski kuşaklar tarafından kabul edilmeyen nikâhsız birliktelikler, modern döneme ait özgür yaşama ve bireyselleşme yatkinliğinde yetişen yeni kuşağa daha normal gelerek dolayısıyla yaygınlaşmasına da sebep olmaktadır. Bu beraberliklerin evliliğe dönüşmesinin ise hamilelik gibi beklenmeyen durumlardan kaynaklandığı görülmektedir. Bu durumun ise özellikle çocukların ve kadınların mağduriyetine sebep olduğuna rastlanmıştır. Çünkü kadının özellikle sosyoekonomik anlamda gücü bulunmuyorsa bu yetersizlik, sosyal dışlanma ile sonuçlanabilmektedir. Dolayısıyla çocukta bu sürece maruz kalarak sosyal dışlanma yaşayabilmektedir. Aile kurumunun en önemli fonksiyonlarından olan koruma, güvenceye alma gibi desteklerden mahrum olan çocuklar psikolojik, sosyal ve ekonomik risklere daha açık konumda görülmektedir.

Ülkemizde hala çocuk sahibi olmak için en meşru zemin olarak evlilik kabul edilmektedir. Bireylerin, birlikteliğinin resmi ve gayri resmi usullerle toplum tarafından tanınmaması, toplumsal ahlaka aykırı olmasının yanında aile kurumuna ve ailenin fonksiyonlarına tehdit olarak değerlendirilebilmektedir. Aile yapısı ve ilişkilerde yaşanan bu tür değişimler, bazı yozlaşmalara neden olmasına karşılık en ilkel toplumsal zamanlardan günümüze kadar geçen sürede aile, her zaman temel unsur olarak görülmüş, toplumsal değişimlere göre yapısı ve işleyişini düzenleyerek varlığını korumuştur.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2016). Evlilik veya evlilik dışı birlikte yaşama: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. Sosyoloji dergisi, Prof. Dr. Önal Sayın’a Armağan Sayısı (Hakemsiz Sayı), 23. s. 23-40

Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması, Ankara: Afşaroğlu Matbaası.

Atasoy, F.(2005). Küreselleşme ve milliyetçilik, İstanbul: Ötüken Yayınları

- Aydın, M. (2013). Sistematik aile sosyolojisi, (Edt. Mustafa Aydın), içinde Aile sosyolojisi (ss. 9-40), Konya: Çizgi Kitapevi.
- Bauman, Z. (2012). Küreselleşme, (çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (BASAGM) (2011). Tek Ebeveynli Aileler, T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Burç, P. E. (2015). Popüler kültür ve annelik: anneliğin farklı görünüşleri, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi, ss. 1-15
- Bozkurt, V. (2011). Değişen dünyada sosyoloji, Bursa: Ekin kitapevi
- Castells, M. (2006) : Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür, 2. Cilt, (Çev.: Ebru Kılıç), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yay.
- Çağatay, T. (1969). İctimaî nizam - kadın – cemiyet, Dil Tarih Ve Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, ss.247-303.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2013). Aile sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitapevi
- Çobanoğlu, A. (2020). Türk aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacağı öngörülen değişimler, Journal of Social Sciences and Humanities, 4(2), 68-80.
- Durkheim, E. (2013). Toplumbiliminin yöntem kuralları, (Çev: Ö. Ozankaya), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ekinci, H. (2018). Okulda ve aile de değerler eğitimi, İstanbul: Kayıhan Yayınları
- Eroğlu, F. (1995). Davranış bilimleri, İstanbul: Beta Yayınları
- Eröz, M. (1992). Eski Türk dini (gök tanrı inancı) ve alevîlik-bektaşîlik, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Esgin, A. (2016). Sosyolojik soruşturmalar: gündelik olanın analizinden kesitler. Ankara: Siyasal Kitapevi
- Eyce, B. (2000). Tarihten günümüze Türk aile yapısı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi, 1(4), 223-244.
- Giddens, A. (1994). Modernliğin sonuçları, (çev. E. Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji, (Çeviri: Cemal Güzel), İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme, Ankara H.Ü Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt: 8, 46-77, No: 1-2.
- Gömeç, S. (2015). Genel olarak Türk ailesi. (Edt. S. Sakaoğlu ve M. Aça ve P. Ergun), içinde Aile Yazıları 7 (ss. 3-12), T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Güngör, E. (1999). Tarihte Türkler. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, A. (2020). Tek ebeveynli aileler: durum, risk ve öneriler (Uzmanlık tezi). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Kadem Yayıncılık (2022). Türkiye Aile Araştırması, Mutlu Aile Mutlu Çocuk Eğitim, Kültür ve Dayanışma Derneği Kadın ve Demokrasi Derneği.
- Kafesoğlu, İ. (1998). Türk millî kültürü.(10. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Keskin, E. (2016). Kentleşme sürecinde ailenin değişimi: bursa'da bir alan araştırması. Paradoks Ekonomi Sosyoloji Ve Politika Dergisi, C(11), s. 158-189
- Mercan, S. Ç. (2010). Aile ve evlilik kurumuna kültürel bir bakış: Farklı kültürlerden gelen bireylerin evlilikleri, Edt. Haluk Yavuzer) Aile Okulu İçinde (Ss. 281 - 301). İstanbul: Remzi Kitapevi
- Sakman, E. (2021). Gönüllü çocuksuzluk: Çocuk sahibi olmama kararının altında yatan faktörler ve karşılaşılan tepkiler hakkında bir derleme. Psikoloji Çalışmaları, 41(1), 83-109.
- Sayın, Ö. (1990). Aile sosyolojisi, İzmir: Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayınları
- Serozan, R. (1983). Evlilik dışı birlikte yaşam ilişkisi, İstanbul Baro Dergisi, 57(1-3), s. 5-17.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 14(14), 7-32.

- Şentürk Ü. (2015). Türk Aile Tarihi, (Edt. S. Sakaoğlu ve M. Aça ve P. Ergun), içinde Aile Yazıları 7 (ss. 13-28), T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şenol, D. (2017). Küreselleşen dünyada Türk ailesindeki değişim, Türk Yurdu Dergisi, 106(357), ss. 34-36.
- Şenol, D. (2018). Değişen toplumda boşanmış aileler ve problemleri-Kırıkkale ili kadın örnekleri ile. Social Sciences Studies Journal, Cilt 4, Sayı 18, 1812-1824.
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) (2016). T.C. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile Ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (TÜİK. (2023). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri.
- T.C. Başbakanlık ASAGEM (2008). İnternet Kullanımı ve Aile, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü yayınları.
- Tezcan, M. (2000). Türk ailesi antropolojisi, Ankara: İmge Kitapevi
- Robertson, R. (1999). Küreselleşme, toplum kuramı ve küresel kültür. (çev. Ümit Hüsrev Yolsal), İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Yasa, İ. (1973). Evlilik ve geniş aile kurumlarının yazgısı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı: 1-2, , 1-10.
- Yavuzer, H. (2010). Aile İlişkileri ve Çocuk, Edt. Haluk Yavuzer) Aile Okulu İçinde (Ss. 164 - 171). İstanbul: Remzi Kitapevi